

Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 126 2005

I distribution:

Swedish Science Press

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Göteborg: Stina Hansson, Lisbeth Larsson

Lund: Erik Hedling, Eva Hættner Aurelius, Per Rydén

Stockholm: Anders Cullhed, Anders Olsson, Boel Westin

Uppsala: Bengt Landgren, Torsten Pettersson, Johan Svedjedal

Redaktörer: Anna Williams (uppsatser) och Petra Söderlund (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Utgiven med stöd av

Vetenskapsrådet

Bidrag till *Samlaren* insändes till Litteraturvetenskapliga institutionen, Box 632, 751 26 Uppsala. Uppsatserna granskas av externa referenter. Ej beställda bidrag skall inlämnas i form av utskrift och efter antagning även digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 1 juni 2006 och för recensioner 1 september 2006.

Uppsatsförfattarna erhåller särtryck i pappersform samt ett digitalt underlag för särtryck. Det består av uppsatsen i form av en pdf-fil, lagrad på en diskett.

Abstracts har språkgranskats av Sharon Rider.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet Pg: 5367–8.

Svenska Litteratursällskapetets hemsida kan nås via adressen www.littvet.uu.se.

ISBN 91-87666-23-5

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by

Elanders Gotab, Stockholm 2005

bord – själva dikten. Men som Munck också inskräper har den feministiska forskningen emellertid inte varit sen att visa att när skrivande kvinnor återtar dessa metaforer luckras den åtskillnad mellan att föda och att skapa upp, som detta metaforiska bruk annars förutsatt. Som Munck påpekar har Cixous födelsemetaforer även en verklig grund i ”de starka intryck hon tagit vid moderns förlossningsklinik i Alger på 1950-talet” (s. 134), och sannolikt också i hennes egna graviditeter.

Munck kopplar inte bara födelsemetaforen till författarens biografi. Den orenhet av kropp och skrift som Cixous eftersträvar i sina texter återfinns överhuvudtaget i hennes sätt att väva in sitt liv i författarskapet. Man kan säga att hon försöker göra text av sitt liv och liv av sin text. Munck presenterar likväl Cixous poetiska och experimentella texter som ett slags chiffer som kan tydas med hjälp av biografisk information. Muncks tolkningar är ofta mycket klagörande, ibland på redundansens gräns. Och det är något som försvinner när Cixous läses på detta vis. Det subversiva, den spridning av betydelser, som Cixous söker framkalla, återkallas i en utläggning av texten, som säkert inte är felaktig, men som sluter dess meningsproduktion. Så även om Munck menar att Cixous skriver en ”helt ny typ av ’självbiografi’, som än så länge utmanar litteraturvetenskaplig teori” (s. 123) har hennes egen tolkningsteori tagit sig an den utmaning utan att egentligen låta sig rubbas. Den litteraturvetenskapliga premissen här är att Cixous texter låter sig översättas och förklaras. Man skulle kunna hävda att utmaningen ligger i att låta texternas meningsspridning verka snarare än att återföra deras mångtydighet på någon sanning, för att parafrasera Derrida – en av Cixous själsfränder.

Carin Franzén

Petra Söderlund, *Läsarnas nätverk. Om bokläsare och Internet*. (Skrifter utgivna av Avdelningen för litteratursociologi vid Litteraturvetenskapliga institutionen i Uppsala 47). Uppsala 2004.

Den tiden är förbi då elektroniska medier och kanske i synnerhet Internet sågs enbart som ett hot mot boken och mot den traditionella bokläsaren. Tvärtom har det visat sig att Internet kan öppna nya vägar för den enskilda läsaren att inte bara få information om böcker utan också komma

i kontakt med andra läsare och utbyta erfarenheter av läsning. Petra Söderlund rör sig hemvart över fältet av webbplatser som skiljer sig åtskilligt från varandra genom att vara allt från utpräglat monologiska till mer dialogiska fora. Det Söderlund kallar nöjesläsaren är i fokus i denna bok, nöjesläsarens preferenser, läsvanor och sätt att läsa, värdera och samtala om litteratur. En fråga Söderlund ställer är i hur hög grad interaktionen på webbsidorna kan ses som ett nytt fenomen. Eller är det snarare så att traditionella kommunikationsformer och dominansmönster tenderar att upprepa sig i det nya mediet? Liknar diskussionen på nätet andra mer eller mindre offentliga samtal – litteraturkritik, seminariediskussioner, teves kulturprogram etc.? Eller liknar diskussionen snarare samtal som förs i vanliga läsecirklar?

Internetmaterial är svåröverskådligt. Dels kan webbsidornas och de tillhörande länkarnas antal förefalla oändligt men framförallt är det svårt att fixera materialet, eftersom webbsidor tillkommer, utökas och försvinner och har varierande aktivitetsgrad. Söderlund har därför valt att göra begränsade nedslag i materialet, t.ex. genom att studera ett antal webbsidor under avgränsade perioder. Urvalet är gjort med omsorg och redovisas och motiveras utförligt. Genomgående är det inte häpnadsväckande enskilda data som eftersträvas utan snarare att urskilja allmänna mönster i läsarter, preferenser och interaktionssätt hos nätanvändarna. Författarens anspråk framstår som högst rimliga när det gäller vad hon lyckas visa och hur pass representativ undersökningen är.

Ett kapitel handlar om konsumentsajten Cint (Consumer Intelligence) vilken säger sig garantera besökaren att aldrig mer behöva göra ett dåligt köp, ett annat om webbringens Bokringen, dvs. en samling webbplatser länkade till varandra, ett tredje om fyra olika Internetbaserade diskussionsfora som i högre grad än Cint och Bokringen möjliggör och också förutsätter tvåvägskommunikation. Men Söderlund nöjer sig inte med att studera alla dessa webbsidor som en värld i sig utan för in sina iakttagelser i ett brett litteratursociologiskt sammanhang. I ett fjärde kapitel jämför hon interaktionen i en läsecirkel med de Internetbaserade diskussionerna. Men även i övrigt använder sig Söderlund av mycket jämförelsematerial för att hela tiden se iakttagelserna från nätet i ett större sammanhang. Hon jämför topplistorna på nätet med Svensk Bokhandels topplista, med utgivningsstatistik från Seeligs och Pocket Grossis-

ten men också med listor över böcker som fått statligt utgivningsstöd, med Augustprisvinnare och med Röda rummets omröstning om 1900-talets bästa böcker från 1998. Relativt stort utrymme ägnas också åt en särskild grupp bokläsare med ett obekvämt förhållande till Internet i allmänhet och till digitala hyperverk i synnerhet: litteraturkritiker och recensenter, vilkas värderingar av de digitala hyperverken kritiskt granskas av Söderlund.

En tanke med Cint är att böcker ska kunna bedömas som andra varor. Söderlund visar dock att det är betydligt svårare att fastställa kriterier för "en bra bok" än för en bil eller mobiltelefon. Är en dålig bok en bok som enligt Cints kriterier framförallt är tråkig? Eller är det en bok som faller sönder i ryggen eller kanske en textkritiskt otillfredsställande bok? Och vad är "bra språk"? Är det ett språk som gör boken lättläst eller är det snarare ett stramt, sparsmakat, poetiskt eller nyskapande språk? Söderlund ser Cint som "en reklamkanal för i första hand lättsmält underhållningsfiktio" och menar att Cintläsarnas redovisade preferenser inte innebär något alternativt sätt att bedöma litteratur. Eftersom värderingskriterierna bygger på egenskaperna hos bästsäljarlistornas titlar, blir Cintrekommendationerna bara en bekräftelse på sedda listor. Söderlund anknyter här till Bourdieu och menar att det typiska för böcker rekommenderade på Cint är att de inte representerar något symboliskt kapital och därför inte heller är texter som skulle konsekreras av yrkesläsarna.

I det därpå följande kapitlet beskriver Söderlund webbringningen Bokringen som en vidareutveckling av en gammal företeelse: människor har i alla tider gjort listor över böcker de läst, ibland kompletterade med omdömen och betyg. Här kan konstateras att det också finns tydliga likheter mellan Bokringen och En bok för allas lilla röda *Läsdagbok*, även om anteckningarna när det gäller Bokringen redovisas på en webbsida i stället för i en privat läsdagbok.

Det visar sig att hela 87 procent av webbsidorna i Söderlunds material var skapade av kvinnor och att läsarnas utbildningsnivå (i den mån den framgick) var förhållandevis hög. Medel- och medianålder hos webbsidornas ägare var 30 respektive 32 år. Söderlund framhåller att spridningen på olika titlar var hög. Det totala antalet omnämnananden var 4285 titlar, varav 2585 var olika titlar men bara 171 av titlarna fick minst fyra omnämnananden. Det blir därför vanskligt med toplis-

tor och Söderlund påpekar också att Margit Sandemo som låg högst på Bokringens författartopp med 203 omnämnananden i huvudsak röstats fram av tre storläsare som i stort läst allt Sandemo skrivit. Iakttagelsen att spridningen på olika titlar blir mycket stor i en undersökning som denna stämmer överens med flera svenska undersökningar om barns läsning, där det visat sig att påfallande många läsare (precis som i Bokringen) uppgivit "sin egen" titel.

Sammanfattningsvis finner Söderlund att Bokringens läsare oftast inte uppger kanonlitteratur, litteratur som fått statligt litteraturstöd eller litteratur som varit kritikernas favoriter. I stället är det titlar som Liza Marklunds *Sprängaren* som ligger i den absoluta toppen. Det handlar främst om bästsäljare i pocket, oftast titlar som haft sin försäljningstopp för ett eller två år sedan. En viss fördröjning är det alltså oftast fråga om, menar Söderlund, men hon visar också att eftersläpningen inte får bli för stor. Äldre bästsäljare som McCulloughs *Törn fåglarna* eller Mahmoodys *Inte utan min dotter* nämns t.ex. ytterst sällan. Söderlund konstaterar att Bokringen inte domineras av kvalitetslitteratur men att samlingen är heterogen liksom att omdömena kan skifta. "Som en Harlekinbok" kan både innebära en varning och en rekommendation till webbsidans besökare.

Söderlund gör jämförelser med Röda Rummets tittarundersökning om 1900-talets bästa svenska bok liksom med Augustprisnomineringarna. Det är lätt att hålla med Söderlund om att Röda Rummets topplista framförallt ger en idealbild av läsning, även om jag håller för troligt att de som röstat ändå någon gång i livet läst boken de röstat på. I viss mån tycker jag Söderlund överdriver Röda Rummet som "förmedlare av etablerad kultur för ett litet kulturbärande skikt". Horace Engdahl framträdde t.ex. i programmet och var starkt kritisk till tittarnas urval, eftersom det enligt Engdahl i stort saknade smal och nyskapande litteratur. Om man i likhet med Söderlund utgår från Hans Hertels kretsloppsnivåer är det naturligt att placera Engdahl i "det speciallitterära kretsloppet" medan Röda Rummets tittare snarare hör hemma i Hertels "populära kretslopp", dit förmodligen Augustprisnomineringen också hör medan Bokringen oftast passar bäst in i det Hertel kallar ett "masslitterärt kretslopp", vilket både omfattar kioskromaner och kvalitetslitteratur som blivit bästsäljare. Om kvinnor utgör en majoritet av läsarna såväl i Bokringen som i Röda

Rummetgruppen, finns det å andra sidan säkert en åldersskillnad; det är svårt att tro att medelåldern också är 30 år i Röda Rummetgruppen. Troligen representerar den senare gruppen också i högre grad bibliotekslånare än Bokringens läsare som ju enligt Söderlund främst är pocketläsare.

Samtidigt menar Söderlund att det är viktigt att uppmärksamma den mångfald som ändå framträder både vad gäller Bokringens läsarval och de läsararter som tillämpas. Hon visar att en del webbplatsägare blandar komplicerad modernistisk litteratur med lättlästa kärleksromaner liksom de också tycks växla mellan att läsa handlingsinriktat, begründande och terapeutiskt. En del av Bokringens läsare skulle definitivt kunna beskrivas med termen ”den pragmatiska läsaren”, med vilken den amerikanske receptionsforskaren Joseph Appleyard betecknar en vuxen idealläsare som under sin läsutveckling erövrat olika läsroller och som vuxen, pragmatisk läsare kan välja att gå in i och tillämpa den läsroll eller läsart som för tillfället känns önskvärd.

Det är naturligt att Internetläsarnas bokurval, preferenser och värderingskriterier är i fokus i kapitlet om Cint och Bokringen. Speciellt inte Cint men inte heller Bokringen innehåller tvåvägskommunikation eller diskussion i någon större utsträckning. Just själva diskussionen om böcker och om läsning står däremot i centrum i det kapitel som Söderlund gett rubriken ”Med livet som insats”, där hon studerar fyra olika diskussionsfora och där just tvåvägskommunikation är en förutsättning. Hon har följt dessa fyra grupper under en månads tid och har registrerat 630 inlägg av 206 olika signaturer. Andelen kvinnliga signaturer var 71 procent, manliga ungefär 15 procent och signaturer med ospecificerat kön lika många. Söderlund visar dock att de manliga signaturerna tog större plats genom att göra fler och längre inlägg, vilket inte överraskar. Hon konstaterar att ”datorförmödlad kommunikation upprätthåller redan existerande mönster i människors agerande”. Söderlund kan också visa att kvinnorna i högre grad resonerar utifrån privata erfarenheter och känslor och ofta kräver personer att identifiera sig med i böckerna, medan männen hellre söker antingen det allmängiltiga eller det mer faktamässiga kring verk och författare. Det finns oftare en polemisk ton hos männen, menar Söderlund, som tycker sig kunna se att männen oftare vill hålla igång en diskussion och till och med kan vara spydiga i sina inlägg utan att någon av dem verkar ta illa upp.

Men det är ju ändå kvinnorna som sammanlagt dominerar på dessa diskussionsfora, vars mest typiska drag i stället är strävan efter konsensus, instämmanden, artighet, vilket gör att verkliga diskussioner ofta uteblir. Några speciella drag som Söderlund iakttagit hos dessa diskussionsfora och som skiljer dem från fysiska möten (t.ex. i seminariediskussioner) och som också gäller könsöverskridande är att man på Internet mycket väl kan välja att helt ignorera en deltagares inlägg. På nätet kan man också göra kritiska inlägg eller påhopp och sedan bara försvinna utan att kommentera detta, ett beteende som i andra sammanhang betraktas som oartigt eller oacceptabelt. En annan faktor som är speciell på nätet är att en tidsram saknas, vilket gör att det kan gå lång tid mellan inläggen, vilket ibland får till följd att diskussionen ebbar ut. Å andra sidan visar Söderlund på andra tendenser som tyder på att en form av tolkningssammanhang håller på att byggas upp. Det verkar som om nya deltagare på ett forum oftare ignoreras, medan de som varit med en tid och varit aktiva får fler svar och kommentarer. Aktivitet ger legitimitet vilket väl i huvudsak överensstämmer med diskussioner i fysiska möten. Sammantaget ger Söderlund fler exempel på diskussioner om böcker och läsning som inte blir av än motsatsen. Hon har också noterat att webbesökare i andra sammanhang inte alls är främmande att ta upp mycket privata eller intima angelägenheter, t.ex. på ett sexrelaterat forum som ”Kvinna och Man”, medan det tycks vara långt känsligare att i det här sammanhanget kritisera en sådan sak som andra personers litteratursmak. Kanske är deltagarna, menar Söderlund, egentligen mer intresserade av att skapa sammanhållning i en grupp och att träffa andra människor än att diskutera litteratur. Tekniken hindrar inte men är heller ingen garant för mer kvalificerade samtal om läsning och böcker.

I det här sammanhanget skulle det onekligen ha varit intressant med jämförelser med Internetdiskussioner i undervisningssammanhang, t.ex. via plattformar som Blackboard. Det har både i Sverige, Norge och på många andra håll i världen visat sig att när vanlig undervisning kompletteras med diskussionsplattformar (peer learning) på nätet kan betydande kvalitetsvinster uppnås. Kanske beror det på att skriftligt formulerade inlägg ger större möjlighet till eftertanke än inlägg i en muntlig diskussion. Kanske vetenskapen om att alla kan läsa ens inlägg och kommentarer under

en längre tid gör att studenten bjuder till extra mycket. Att läggen kan bedömas och betygsätas av läraren spelar förmodligen mindre roll; även inlägg i en muntlig diskussion kan ju bedömas av läraren. Söderlund säger sig trots allt vara "övertygad om att Internetbaserade diskussionsforum kan utvecklas till (virtuella) gemenskaper" men hon är tveksammare just vad gäller ett ämne som "böcker och läsning" riktat till gruppen nöjesläsare. Även om själva tekniken är densamma som i ett undervisningssammanhang finns ändå tydliga skillnader. Där deltagar man inte anonymt, det finns bestämda tidsramar och man avkrävs kanske också ett visst antal inlägg. Till sist är ämnet vanligtvis tydligare preciserat än "böcker och läsning" och en examinator bedömer hur relevanta inlägg är i den aktuella tolkningsgemenskapen.

I det därpå följande kapitlet har Söderlund valt att studera en traditionell läsecirkel för att kunna jämföra den med vad som händer i ett diskussionsforum på Internet. Valet har fallit på en läsecirkel i Mora. Skälet härtill är att Söderlund har goda personliga relationer till gruppen sedan tidigare. Söderlund har fått banda 90 minuters samtal i gruppen och har också fått delta som observatör, vilket naturligtvis inte är en självklar möjlighet i alla läsecirklar. Genom den personliga bekantskapen förblir också stämningen avspänd trots närvaron av en observatör. Söderlund preciserar i en not att hon skiljer på begreppet "läsecirkel" med vilket hon avser "en grupp människor som träffas och diskuterar böcker och läsning" medan en "bokcirkel" definieras som "en typ av låneverksamhet där några böcker cirkulerar mellan cirkelns deltagare enligt en viss turordning". En invändning jag vill göra gäller användningen av begreppet "traditionell läsecirkel" i samband med att läsecirkeln i Mora dels ställs mot diskussionsgrupperna på Internet, dels ställs mot yrkesläsares litteraturdiskussion t.ex. i recensioner. Läsecirkeln i Mora har fungerat under många år och deltagarna är välbekanta med varandra. Den aktuella kvällen diskuterar man Björn Larssons *Drömmar vid havet* (1997) men normalt brukar gruppen inte ha en gemensam bok att diskutera. Inte heller denna gång verkar deltagarna ha boken riktigt aktuell. Ingen säger sig ha haft tid att läsa om boken till denna träff, även om alla tydligt tidigare läst boken. Jag menar att detta rimligen sätter sin prägel på diskussionen; trots att cirkeldeltagarna har hög utbildningsnivå och stor beläsenhet blir diskussionen impressionistisk och präglas i hög

grad av infall och utvikningar, vilket är naturligt när ingen har boken riktigt aktuell. Man har heller ingen tradition i gruppen att hålla på och föra uttömmande samtal om en och samma bok, eftersom denna läsecirkel fungerat på annat sätt. Detta är ju i sig inget negativt men det är tveksamt om det bör kallas "en traditionell läsecirkel". Jag har ett bestämt intryck av att de flesta läsecirklar brukar bygga på "ny" läsning av en gemensam bok. Ibland har cirklarna en ledare men ofta kanske som här ingen ledare alls. Många cirklar har också något slags struktur i samtalet vare sig man har en ledare eller ej. Det kan t.ex. vara att utgå från upplästa citat som valts av deltagarna inför samtalet. Andra cirklar har rutiner för att alla skall få komma till tals, för hur och när bedömningen av boken skall ske eller för hur nästa bok skall introduceras osv. Det är inte orimligt att tänka sig att den här cirkeln, om den haft som tradition att varje gång läsa en gemensam bok, skulle utvecklat strukturer och rutiner för att föra uttömmande samtal, inte minst med tanke på hur kvalificerad gruppen verkar vara. Söderlund konstaterar att i läsecirkeln "saknades i stor utsträckning längre, analyserande anföranden, vilka inte heller var så vanliga i Internetdiskussionerna men som ändå förekom". Troligen hade iakttagelserna blivit anorlunda om de gjorts i vad jag vill kalla en mer traditionell läsecirkel.

Söderlund ställer också diskussionen i läsecirkeln i Mora mot yrkesläsarnas läsning och tenderar enligt min mening att i viss mån idealisera ett "förutsättningslöst" kulturresonerande inslag hos Moracirkeln. Skulle läsecirkeln ha varit upplagd på vad jag kallar mer traditionellt sätt, skulle cirkeln troligen närmast sig yrkesläsarnas diskussioner, eftersom gruppen då skapat rutiner, strukturer och metoder för att komma längre in i det enskilda verket. En viktig iakttagelse som Söderlund gör är ändå att cirkeldeltagarna inte är rädda för meningsskiljaktigheter utan ofta uttrycker avvikande mening, vilket också verkar uppskattas i gruppen. Den ängsliga strävan efter konsensus som utmärkte de flesta av Internetdiskussionerna uppstår inte i Mora, vilket väl får tillskrivas den fysiska närheten och den trygghet som den mångåriga samvaron i gruppen byggt upp.

I slutet av boken för Söderlund in ytterligare jämförelsematerial, bl.a. en enkät från Nordiska museet från 1999 om människors läs- och skrivvanor och Sten Furhammars undersökning *Varför läser vi?* (1997). Två genomgående drag både

i Nordiska museets undersökning och hos Furhammar men också hos besökarna på Cint, Bokringen, de olika diskussionsfora och i Moracirkeln är vad Söderlund kallar ”ett episkt behov” hos en stor grupp läsare, ett behov av ”en begriplig historia i ett ordnat handlingsmönster” och dessutom ett starkt behov av att kunna identifiera sig med gestalterna i det litterära verket.

Mot detta ställer Söderlund yrkesläsarna som fokuserar andra saker, t.ex. form och gestaltningsförmåga, som distanserar sig från sig själva och undviker att läsa för identifikation eller igenkänning och hos vilka traditionellt berättande har låg status. Något missvisande blir det kanske när Söderlund låter Staffan Bergsten representera en yterlighetshållning utifrån ett resonemang i boken *Litteraturhistoriens grundbegrepp* (1990) där genrebegreppet ”roman” problematiseras. I samma bok framhåller Bergsten t.ex. att det är tveksamt att ”sätta modernism som överordnad periodbeteckning på hela 1900-talet” och framhåller utan att vara nedvärderande att ”den i vid mening realistiska romanen är den klart dominerande arten under hela seklet.”

Det går också att i yrkesläsargruppen finna försvar för en identifikatorisk läsart. Söderlund har själv ett citat från Harold Bloom i slutkapitlet som delvis pekar i den riktningen. I Sverige har kända läsare som Olof Lagercrantz och Birgit Munkhammar bidragit till att upprätta en förståelse också för en sådan läsning. Och inte minst har läsforskare som den ovan nämnde Appleyard liksom Louise Rosenblatt och Judith Langer visat stort intresse för en identifikatorisk läsning som en viktig del, ofta en utgångspunkt, i en läsprocess.

I en avslutande mycket belysande genomgång av yrkesläsares klart obekväma förhållande till digitala hyperverk, tycker sig Söderlund till sist kunna avslöja att även yrkesläsarna i umgänget med dessa hypertexter till sist reduceras till vanliga läsare. Man skulle kunna säga att yrkesläsarna i mötet med de digitala hyperverken regredierar, även om Söderlund inte använder den termen. Borta är plötsligt all nyfikenhet och experimentlusta. Inför mötet med dataskärmens hypertext med dess olika varianter och möjligheter, sätter yrkesläsarna ned foten och efterfrågar begripliga historier i ett ordnat handlingsmönster! Att inför svårigheter regrediera är dock mänskligt. Efter mer än ett halvt sekels umgänge med litteratur i codexform är jag själv t.ex. så präglad av den

sortens läsning att jag i likhet med de yrkesläsare Söderlund beskriver kan karakteriseras som en inkompetent läsare av digitala hyperverk.

Fast jag vill dock hävda att den identifikatoriska läsaren finns i oss alla, även hos yrkesläsarna, i vår läsutvecklingsprocess genom åren då vi i bästa fall utvecklats till pragmatiska läsare men också i den läsprocess som äger rum i mötet med varje nytt verk. Det är så självklart att det inte behöver tas upp till diskussion. Och yrkesläsaren, t.ex. litteraturforskaren eller kritikern, brukar inte uppehålla sig vid detta, är inte betald för att skriva om det, utan förväntas göra något annat med texten. Men i mötet med det digitala hyperverket klarar inte yrkesläsaren att upprätthålla sin yrkesroll utan blir som Söderlund visar ”reducerad” till en vanlig läsare. Varken för yrkesläsaren eller nöjesläsaren räcker berättelsekedjor i sig för att hålla intresset uppe. I mötet med en så öppen text som den här typen av hypertext är det lätt att önska sig det mest grundläggande: att texten fixeras! Till exempel i form av ett handlingsmönster som ligger fast.

Att det hos en ung generation finns ett starkt intresse att arbeta interaktivt och vara medskapande i umgänget med texter, visade redan det stora gensvar Peter Pohl fick när han bad unga radiolyssnare att dikta vidare på de inledande partierna av boken *Malins kung Gurra* (1991) och fick tusentals bidrag. En generation som inte på samma sätt som de äldre är codexfixerad utan lika förtrogen med bildskärmar som med papper har också andra förutsättningar att ha glädje av hypertexter på skärmen. Inte minst borde en digital hypertextkompetens befrämjas av flitigt bruk av dataspel i ungdomen. Det är kanske i den gruppen morgondagens litteraturvetare bör rekryteras, i alla fall om det ska bli något vettigt sagt om de digitala hyperverken.

Som framgått har Petra Söderlund i boken *Läsarnas nätverk* presenterat ett rikt material. Boken är välskriven, informativ och i hög grad tankeväckande. Den erbjuder en mycket värdefull introduktion till ett kommunikationsområde som både är typiskt skriftligt och typiskt muntligt och som ännu är tämligen utforskat men som rimligen kommer att utvecklas och få allt större betydelse för morgondagens bokläsare, vare sig denna bokläsare i första hand är en nöjesläsare eller en yrkesläsare och vare sig bokläsaren hunnit bli en kompetent läsare av digitala hyperverk eller ej.

Lars Brink